

27 UUTISKATSAUS 2022–2023

TUOMO LAPPALAINEN JA JARMO RAIVIO

- 28 Syyskuu
- 38 Lokakuu
- 46 Marraskuu
- 56 Joulukuu
- 66 Tammikuu
- 74 Helmikuu
- 82 Maaliskuu
- 92 Huhtikuu
- 102 Toukokuu
- 110 Kesäkuu
- 118 Heinäkuu
- 128 Elokuu

140 Eduskuntavaalit 2023:

Suomeen tuli oikeistohallitus

JARMO RAIVIO

154 Euroopan unioni 2022–2023:

Kohuja, huhuja ja hämmennystä

MATTI MÖRTTINEN

162 Eduskuntavuosi 2022–2023:

Hallitus heti vaikeuksiin eduskunnassa

HEIKKI VENTO

170 Säävuosi 2022–2023:

– ennätyskiä ja äärisäitä

ARI SURAMO

178 ULKOMAAT

178 Islanti – Tulen ja jään vihreä saari

ARI SURAMO

194 SUOMI JA SUOMALAISET

194 Sorron alla kertomus kansakunnasta tihenty

MINNA MAIJALA

204 Uudet postimerkit

ARI SURAMO, TATU UNTINEN

210 TALOUSKATSAUS

210 Sähkön hinta suututti, korkojen nousu järkytti

MERJA MÄHKÄ

218 HISTORIA

218 Luostariyhteisöt ja kirkko Suomen keskiajalla

ARI SURAMO

230 LUONTO JA YMPÄRISTÖ

230 Villisika – tulokas idästä
MERVI KUNNASRANTA

244 KULTTUURI

244 Kirjavuosi
KAISA KURIKKA

262 Sarjakuvavuosi
HEIKKI JOKINEN

270 Kuvataidevuosi
PESSI RAUTIO

282 Teatterivuosi
SUNA VUORI

288 Konsertti- ja oopperavuosi
HANNU-ILARI LAMPILA

298 Kevyt musiikki
MATTI MARKKOLA

306 Televisiovuosi
KAISU TERVONEN

316 Elokuvuosi
KALLE KINNUNEN

330 Muotivuosi
KAISA VIRTANEN

338 URHEILUVUOSI

VESA TIKANDER

338 Talviurheilu

352 Yleisurheilu

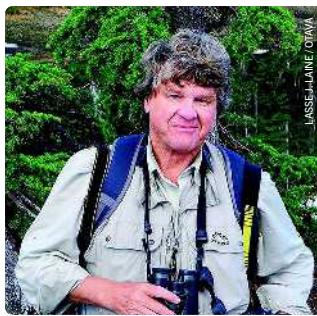
360 Palloilut ja mailapelit

370 Muut urheilumuodot

238 TIEDE JA TEKNIikka

238 Tekoäly, kielimallit ja luovuus
HANNU TOIVONEN

376 KUOLLEITA

ARI SURAMO

381 MMM 70 vuotta sitten

382 Henkilöhakemisto

Lukijalle

Kuluneena vuotena monet uutiset tuntuivat toistavan edellisten vuosien aiheita, esimerkiksi Ukrainan sota, ilmastokriisi ja hallitusyhteistyön haasteet. Kaikkiin näihin liittyen on käyty arvokeskustelua ja käydään jatkossakin. Pitkään jatkuvista teemoista huolimatta asiat kuitenkin muuttuvat koko ajan. Tuohon havaintoon riittää, kun miettii, millaista Suomessa oli sata vuotta sitten. Entä minkälaista on sadan vuoden päästä? Kuka uskaltaa ennustaa?

Runsaat sata vuotta sitten Suomessa elettiin sortokausien (s. 194) vaarallista aikaa. Suomen kansallinen projekti muistuttaa Ukrainan tämänhetkistä tarvetta sitoutua länteen. EU-katsauksessa (s. 154) tulee esille läntisten arvojen paalettamisen tarve, joka on juuri nyt ajankohtaista eurooppalaisessa päätöksenteossa. Kauemmas menneisyyteen ja läntisten arvojen juurille tähyillään luostarilaitoksen historian kautta (s. 218). Luostarit olivat tärkeitä hengellisen ja maallisen tiedon ja taidon keskuksia. Suomessa vaikuttaneista uskonryhteisöistä on jäänyt kiinnostavia jälkiä.

Tässä kirjassa kerrataan viimeiset vaiheet Suomen Natoon liittymisen tiellä, kevään 2023 eduskuntavaalit (s. 140) ja niiden jälkeen alkaneen hallitustaipaleen vaikea alku. Erikoisartikkeleissa käsitellään villisian saapumista Suomeen (s. 230), tekoälyn sovelluksia (s. 238) ja Islantia matkailun sekä geologian näkökulmasta (s. 178).

Vuoden uutisaiheet ovat olleet runsaita ja kiinnostavia. Toimitus haluaa kiittää kaikkia kirjoittajia ja kirjan tekemiseen osallistuneita. Lukijoille toivotamme antoisia hetkiä MMM:n parissa!

Helsingissä 26.9.2023
Ulla Böhling

Vuoden trendejä ja ilmiöitä

Minne tekoäly kuljettaa?

Tekoälyä hyödyntävistä laitteista ja sovelluksista on tullut yhä näkyvämpi osa arkeamme. Ruokakaupan kuljetusrobotia voi moikata kadunkulmassa kuin sympaattista hyvänpäiväntuttua.

Loppuvuodesta 2022 lanseerattu ChatGPT-sovellus - ”keskustelubotti ja virtuaaliavustaja” - on innostanut monet leikittelemään vaikkapa sen kyvyllä tuottaa tarinoita ja runoja. Se ja kehittyneemmät seuraajat voivat viisaasti käytettyinä olla iso apu tiedon hankinnassa ja käsittelyssä.

Tekoäly herättää ihmisissä paitsi iloa ja oivalluksia myös monenlaista huolta, jopa pelkoa. Mihin ja miten se meitä lopulta vie? Kuinka monien ihmisaivojen työpanoksen tekoäly pystyy pian korvaamaan? Ja kenen aivot kehittävät sitä edelleen?

Sähköauto odotellessa

Sähköllä kulkevat autot ovat vaihtoehto polttomoottoriautoille, jotka päästävät ilmaan hiilidioksidia, häkää ja pienhiukkasia. Tietoisuuden lisääntyessä yhä useampi autoilija haluaa vaihtaa ympäristöystävällisempään kulkuneuvoon. Kysyntä on kuitenkin noussut tarjontaa korkeammaksi. Säh-

köautojen jonotusaika on vähintään kuukausia, joskus jopa yli vuoden.

Sähköautojen ongelmat eivät tyssää saatavuuteen. Niitä pitää yleensä ladata useammin kuin polttomoottoriautoa tarvitsee tankata. Monilla parkkialueilla on muutama latauspaikka, mutta sähköautojen määrän lisääntyessä paikat eivät aina tahdo riittää. Lisäksi eri firmoilla on puhelimeen omat sovellukset, joilla latauspaikkoja voi käyttää.

Sähköautojen akkuihin käytetään harvinaisia metalleja, jotka kysynnän yhä lisääntyessä eivät tule riittämään. Sähköauto saattaa olla vihreämpi vaihtoehto kuin bensalla kulkeva vastine, mutta ympäristöystävällisin valinta on yhä liikkuminen julkisilla kulkuneuvoilla tai vaikka polkupyörällä. Silloin ei tarvitse jonotella.

Maksuväline aina matkassa

Kehonmuokkaus lävistyksineen saattaa kuulostaa kummalliselta touhulta, mutta siitä voi olla jopa käytännön hyötyä. Vuoden 2023 tammikuussa jo kymmenellä suomalaisella oli ihon alle asennettuna mikrosiru, jonka ansiosta oma käsi toimi maksupäätteellä kuten pankkikortti lähimaksua suorittaessa.

Ruotsissa on mahdollista ostaa junalippu kirjaimellisesti käden käänteessä, ja ainakin yhdessä sikäläisessä työpaikassa ovet avautuvat ihonalaisen implantin avulla. Laskevatko aamun stressitasot muistikuormaa keventävien uutuuksien ansiosta vai jääkö keksintö hetken hurmaksi?

Hankalat korkit

Uuden EU-direktiivin mukaan kaikkien pullojen ja kartonkitölkkien muovikorkkien pitää olla sellaisia, että ne eivät irtoa kokonaan. Tuotteiden valmistajien kuuluu noudattaa direktiiviä vuoden 2024 heinäkuuhun mennessä. Säännöllä yritetään vähentää ympäristöjätettä. Euroopan rannoilta löytyvä muoviroska on enimmäkseen pakkausten korkkeja ja kansia.

Yksinkertaiselta kuulostava muutos on kuitenkin tuotekehitykselle pitkä prosessi. Kaupan hyllylle saattaa päätyä tuote, jota ei ole ehditty suunnitella loppuun asti. Muovipulloista on usein tarkoitus juoda myös suoraan pullon

Hassut joulukalenterit

Ensimmäinen painettu joulukalenteri tuotiin markkinoille vuonna 1904, ja ensimmäiset suklaakalenterit tehtiin 1950-luvulla. Sitten yritykset ovat keksineet perinteisten kalenterien rinnalle mitä moninaisimpia vaihtoehtoja. Suuressa osassa on jotain syötävää, mutta suklaan sijaan luukuista voi löytyä esimerkiksi sipsejä, vauvansoseita tai pikapuuropusseja. Juotavien tarjonta taas vaihtelee teestä olueen ja viskiin.

Kalentereissa voi olla myös tavaraa, esimerkiksi leluja. Tavaroidella täytettyjä joulukalentereita ei markkinoida vain lapsille. Esimerkiksi joillain kosmetiikkamerkeillä on kalentereita, joista voi saada pieniä voide- tai meikkituotteita. Kalenterit voivat olla myös aineettomia, kuten siivouskalenteri, josta saa aina jonkin siivoustehtävän, ja pakohuonekalenteri, jossa on joka päivä vihjeitä pelin selvittämiseen.

suusta. Tämä on hankalaa, jos korkki roikkuu edessä. Hutiloitu suunnitelu voi johtaa siihen, että korkki irroteataan väkisin.

Kaupoistamme löytyy jo direktiivin mukaisia pakkauksia, mutta Suomessa korkeista koituvu roskaaminen on valmiiksi vähäistä. Toimivan panttipullosysteemin ansiosta suurin osa muo-

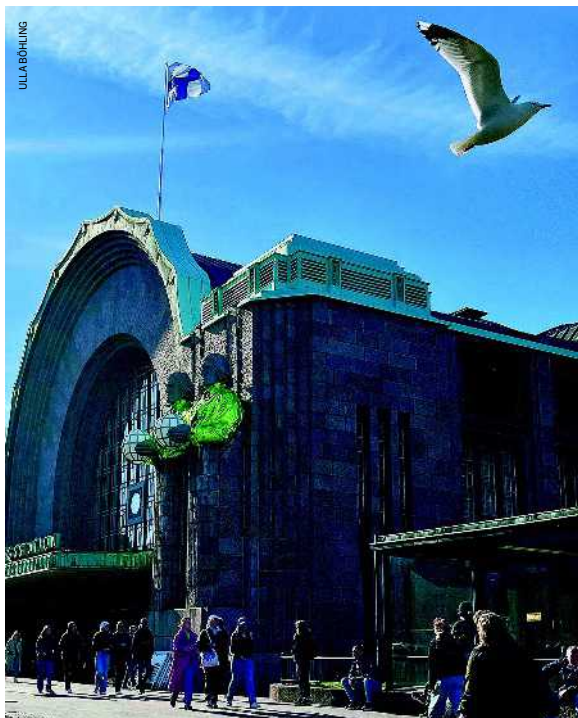
vipulloista kierrätetään ja yleensä korkin kanssa. Myös kartonkipurkit menevät kierrätykseen korkkia irrottamatta.

Vihreys, pinkkiys, menestys!

Kevään 2023 euroviisuhuuma muistetaan Suomessa siittäkin, miten käsite ”käärijänvihreä” levittyi kaikkialle. Rap-artisti Käärijä jäi varsinaisessa kilvassa kakkoseksi, mutta hänen valtavien kannatuksensa vaikutukset kiemursivat esiin luonnonvoiman laila. Helakanvihreät kynsilakat myytiin loppuun, samoin piña colada -drinkkien ainekset. *Cha cha cha* -kappaleesta tehtiin versioita joka lähtöön, lanka-kaupassa voi bongata artistin persoonallista boleroa jäljittelevän neuleen, ja lähes mitä tahansa vihreää – viherkasvit mukaan lukien – saatettiin tarjota myyntiin Käärijä-tuotteena.

Entäs sitten, kun jo vuosikymmeniä sitten brändätystä tuotteesta syntyy salamannopeasti oikea megailmiö? Barbie-nuken tuntevat kaikki, mutta *Barbie*-elokuva latasi teeman täyteen monitasoisia merkityksiä, ja innostuneet aikuiset kiiruhtivat leffanäytöksiin pinkkiin kimallukseen sonnustautuneina. Vahingollisesta naiskuvasta pitkään syytetty nukke voikin lopulta olla roolien rikkoja numero yksi.

SANNI UUSITUPA JA PÄIVI SYRJÄNEN
Kirjoittajat ovat opiskelija ja tietokirjatoimittaja.

Tädit jaksaa heilua

Täti-ikään ehtinyttä joskus ärsyttää, kun hauskuuksien ikärajoittomuutta alleviivataan, mutta usein on kyse kiinnostavista ilmiöistä. Esimerkiksi Tampereella on jo neljänä vuonna järjestetty tätiparkour-tapahtumia. Niissä on *Aamulehden* mukaan ”annettu kaiteille, portaille ja pylväille kyytiä”, eikä osallistujien tarvitse valmiiksi osata mitään, kunhan on leikkimielttä matkassa. Lajin alkukoti on Ruotsissa, jossa *tantparkour* ensiksi herätti huomiota.

Pääkaupunkiseudulla yli 45 vuotta toiminut juoksukerho Helsinki Hash House Harriers nousi isosti otsikoihin vasta helmikuussa 2023. Silloin koiranulkoiluttajat huolestuivat rotanmyrkyksi luulemistaan vehnäjauhokasoista. Ne olivatkin vain rasteja, joita *hashing*-harrastajat etsivät oluenjuonnin ja muun hauskanpidon yhteydessä. Harrastus on kuulemma syntynyt Malesiassa jo vuonna 1938. Kyllä kai sentään saappaanheitto ja eukonkanto ovat aitosuomalaisia keksintöjä?

Heistä puhuttiin

Charles III

Useimmat 74-vuotiaat nauttivat eläkepäivistään, mutta Charles III (s. 1948) aloitti tuossa iässä päätyönsä. Hänet kruunattiin toukokuussa 2023 Ison-Britannian kuninkaaksi syksyllä 2022 menehtyneen Elisabet-äitinsä kruununperijänä. Vuosikymmenien mittainen valmistautuminen kuninkuuteen oli ennätyskellisen pitkä, mutta ei takaa Charlesin menestymistä tehtävässä Elisabetin veroisesti. Kuninkaan päänsärkinä ovat etenkin lähisukulaiset, joihin liittyvistä skandaaleista ja keskinäisistä riidoista brittimedia uutisoi kärkkäästi. Vähitellen varmasti kiihtyvät vaatimukset siitä, että Charlesin pitäisi sopivassa vaiheessa luovuttaa kruunu perimysjärjestyksessä seuraavana olevalle eli vanhimmalle pojalleen Williamille, Walesin prinsille, joka on nelikymppisenä parhaassa työiässä. Mutta todennäköisesti William saa isänsä tavoin valmistautua kauan elämänsä päätehtävään.

Ron DeSantis

Floridan kuvernöörin Ron DeSantisin (s. 1978) kaltainen presidenttiehdokas ei tavallisessa tilanteessa herättäisi tippaakaan myötämiltä Yhdysvaltojen ulkopuolella. Kovan linjan konservatiivi olisi vuosikymmen tai pari sitten ollut pahuuden ruumiillistuma etenkin Euroopassa. Mutta kun kävi yhä selvemmäksi, että vuoden 2024 presidentinvaaleissa toiseksi pääehdokkaaksi saattaa sittenkin nousta Donald Trump,

jokainen vaihtoehto alkoi vaikuttaa paremmalta. DeSantisin presidenttikampanja alkoi kuitenkin nopeasti yskähdellä. Kohta kävi selväksi, että DeSantisin keskeinen kampanjateema, ”woke-kulttuurin” vastustaminen, ei oikein purrut ihmisiin. Pystyykö alamäkeen suistunut DeSantis kääntämään kannatuksensa vielä nousuun, kyseltiin syksyn 2023 alkaessa. Onko Trumpin nousu republikaanien ehdokkaaksi väistämättä edessä? Voiko Eurooppa luottaa Yhdysvaltoihin vuodesta 2025 eteenpäin?

Recep Tayyip Erdoğan

Turkin presidenttinä pian vuosikymmenen toiminut Recep Tayyip Erdoğan (s. 1954) on todellinen politiikan pelimies. Hän pelaa samaan ai-

kaan pieniä ja suuria pelejä. Kaikkein laaja-alaisimmassa pelissä Erdoğan neuvonantajineen tavoittelee Turkille paluuta ensimmäisen maailmansodan myötä kaatuneen osmanivaltakunnan jatkajaksi. Tässä visiossa Turkki olisi islamilaisen maailman johtotähti ja samalla vähintään alueellinen suurvalta, jota myös lännen pitäisi kunnioittaa. Pienemmät pelit, kuten Erdoğanin päätös odottaa Ruotsia Naton porsuassa panttaamalla Turkin kyllä-kantaa, ovat alisteisia tälle visiolle. Aika näyttää, miten Erdoğanin Turkki etenee suuressa tavoitteessaan, johon pyrkiminen tietää Natolle sisäisiä vaikeuksia – pitkään senkin jälkeen, kun Ruotsi on osa liittokuntaa.

Mitch McConnell

Jäätyykö hän? Kaatuuko hän? Yhdysvalloissa kansalaiset ovat saaneet tottua puhekykynsä menettäviin ja kaatuileviin poliittisiin huippuvaikuttajiin. Säännöllisesti sanoissaan ja askelluksessaan kompuroivan presidentti Joe Bidenin lisäksi tarkkailuissa on ollut etenkin senaatin republikaanien ryhmäjohtaja Mitch McConnell (s. 1942). Hän jäättyi pariin otteeseen kesken esiintymisen kesällä 2023. McConnell ja Biden ovat molemmat yhtä vanhoja, sota-ajan lapsia, ja molempien kyvystä jatkaa huippupolitiikassa on esitetty epäilyjä jo kauan. Molempia ajaa jaksamaan vahva velvollisuudentunto ja pelko itseä huonommista seuraajista. McConnell kokee edustavansa järjen ja maltillisen konservatismiin ääntä populistisiin Trumpin aikana sortunei-

den republikaanien piirissä. Bidenin takana taas on melkoinen tyhjiö, kun demokraateista ei ole kasvanut hänelle tai Barack Obamalle suurta seuraajaa.

Giorgia Meloni

Italia sai ensimmäisen naispuolisen pääministerin, kun Giorgia Meloni (s. 1977) nousi valtaan lokakuussa 2022. Tapahtumaa ei kuitenkaan juhlittu Euroopassa tasa-arvon voittona, vaan etualalle nousivat pelot Italian suistumisesta äärioikealle. Meloni nimittäin edustaa laitaoikealle sijoittuvaa Italian veljet -puoluetta, jonka juuret ovat so-

danjälkeisessä uusfasismissa. Perinteisiä arvoja korostava ja suoria sanoja laateleva Meloni muistuttaa profiililtaan melkoisesti perussuomalaisten Riikka Purraa ja eräiden muiden Euroopan oikeistopopulististen puolueiden naispuolisia johtohahmoja, kuten vaihtoeto Saksalle -puolueen (AfD) Alice Weidelia. Mitenkään yhdestä puusta veistettyjä he eivät ole, mutta näiden keski-ikäisten naisten painatuksissa ja ideologioissa on paljon samaa. Kuumaa ja herkkä kysymys kuuluukin: nouseeko joku näistä tahtonaisista tulevaisuudessa maansa pääministeriksi Melonin tavoin?

Elon Musk

Elon Musk (s. 1971) on vakiinnuttanut paikkansa Steve Jobsin jälkeisenä teknologia-alan megayrittäjänä. Tesla, PayPal, SpaceX ja viimeisenä X eli entinen Twitter. Näiden tuotemerkkien kautta Musk vaikuttaa satojen miljoonien ihmisten elämään. Hankkimalla Twitterin 44 miljardilla dollarilla Musk osoitti haluavansa olla someajan mediamoguli, josta kiistellään ja jota pelätään. Moni uhkaili jättävänsä X:n, kun Musk alkoi remontoida yhtiötä makunsa mukaiseksi. Silti Musk pääsi kehuskelemaan kesällä 2023 X:n käyttäjämäärän nousseen uudelle ennätystasolle, lähes 550 miljoonaan äksäläiseen kuukaudessa. Maailman

automarkkinoilla ykköspaikkaa piti hallussa samaan aikaan Teslan Y-malli. Huikeiden myyntimäärien siivittämänä Teslan osakekurssi kohosi, ja näin Musk nousi kärkisijalle maailman rikkaimpien ihmisten listalla.

Ulf Kristersson

Suomi ja Ruotsi ovat viime vuosina tiivistäneet yhteistyötä etenkin turvallisuuspolitiikan saralla. Yhteistyötä helpottavat hyvät henkilösuhteet valtakuntien huipulla. Pääministeritasolla yhteistyö on edennyt peräti Ikean

huonekalujen kokoamiseen talkootyönä. Kun Ruotsin pääministeri Ulf Kristersson (s. 1963) lähti tyttärensä muuttoavuksi Helsinkiin, Petteri Orpo kirmasi mukaan purkamaan tavaroita ja kokoamaan huonekaluja. Opiskelija-vaihdossa olevan tyttären lisäksi Kristerssonilla on varmasti muitakin hyviä syitä vierailta jatkossakin Helsingissä. Kun Ruotsin pääsy puolustusliitto Naton jäseneksi sinetöityy, nimenomaan Suomesta sataa onnitteluja ja kutsuja. Naapurusten Nato-juhlistuksen näyttämöksi sopii vuodelle 2024

MMPHOTOS

sovittu Suomen ja Ruotsin hallitusten yhteistapaaminen, josta saattaa kehkeytyä historiallinen tapahtuma.

Jevgeni Prigožin

Venäjällä johtajan uhmaamisen palkka on kuolema. Tämän joutui kokemaan Jevgeni Prigožin (s. 1961–2023), joka nostatti johtamansa Wagner-palkka-armeijan kapinaan kesäkuussa 2023. Mystiseksi jäänyt kapina kuihtui kokoon, mutta ei sen muisto ja merkitys. Erityisesti presidentti Vladimir Putinin silmissä Prigožinin kapina oli petturuutta, jota Venäjän johto ei anna anteeksi. Kahden kuukauden kuluttua kapinasta Prigožinin yksityiskone söyksi maahan Moskovan lähistöllä,

tuhoisin seurauksin. Prigožinin lisäksi turmakoneessa oli muitakin Wagnerin keskeisiä johtajia, jotka olivat seisleet Prigožinin takana, kun tämä oli pitkkin kevättä arvostellut armeijan ylintä johtoa ja epäsuorasti myös Putinia. Se venäläinen vaikuttaja, joka uskaltautuu seuraavan kerran uhmaamaan näyttävästi Putinia, suunnittelee kuvionsa varmasti Prigožinia paremmin. Henkeä ei ihan turhaan kannata menettää.

Anna-Maja Henriksson

Rkp:n puheenjohtaja Anna-Maja Henriksson (s. 1964) jos kuka tietää, miltä tuntuu olla poliittisesti puun ja kuoren välissä. Rkp lähti keväällä 2023 nikotelten mukaan Petteri Orpon oikeistohallitukseen, mutta siitäkös ongelmat vasta alkoivat. Kesällä Rkp:n rivit alkoivat

LEHTIKUVA

M/PHOTOS

rakoilla yhä pahemmin, kun tiedotusvälineet paljastivat, millaista rasistista kielenkäyttöä hallituksen toisen pääpuolueen perussuomalaisten kellokkaat olivat aikaisemmin harrastaneet. Millaisten ihmisten kanssa me oikein olemme samassa hallituksessa, yhä useammat Henrikssonin puoluetoverit kyselivät. Oirehtiva Rkp ryhtyi etenemään kohti poistumistietä, ja hallitus päätti tehdä peliliikkeen tämän esittämiseksi. Käynnistyi prosessi yhdenvertaisuustiedonannon valmistelemiseksi. Kun se julkistettiin, paljastui, että perussuomalaiset olivat joutuneet myöntymään kompromisseihin. Tämän saavutuksen turvin Rkp kääntyi hallituksen taakse. Ryhmän sisäisek-

si kriitikoksi jättäytyi lähinnä kansanedustaja Eva Biaudet, joka äänesti tyhjää kahden ministerin, Riikka Purran ja Wille Rydmanin, luottamuksesta.

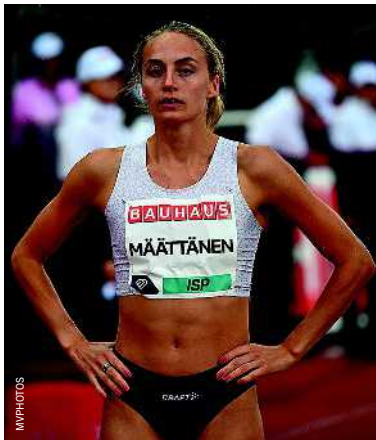
Antti Lindtman

Joskus puolueen johtopaikoista kilpailaan ankarasti, joskus johtajuus lankeaa sopivaksi koetulle henkilölle kuin manulle illallinen. Kansanedustaja Antti Lindtman (s. 1982) huudettiin sosiaalidemokraattien puheenjohtajaksi poikkeuksellisen yksituumaisesti syyskuussa 2023. Omasta tahdostaan puheenjohtajuuden jättäneen Sanna Marinin kausi jäi alle neljän vuoden mittaiseksi. Silti juuri Marinin profiili määräitti Sdp:tä poikkeuksellisen vahvasti. Lindtman tuskin yltää samaan, ja hänen kau-

LEHTIKUVA

dellaan Sdp palaa luultavasti monta pöytäkirjan perinteisen työväenpuolueen suuntaan. Työmarkkinauudistusten kuummentamassa ilmapiirissä tämä linja luultavasti toimii. Toisaalta Lindtmanin haasteena on vahvistaa kuvaa Sdp:n yhteistyökyyvystä, sillä horjuva hallitustilanne voi tarjota Sdp:lle mahdollisuuden päästä tai joutua neuvottelemaan hallitusvastuusta.

Eveliina Määttä

Urheilussa lajin vaihtaminen voi johdattaa hämmästyttäviin tuloksiin. Ainakin jos vaihtaa paremmin omia lajeja vastaavaan lajiin. Keskimatkojen juoksija Eveliina Määttä (s. 1995) ponnahti suomalaisten tietoisuuteen viimeistään Budapestin yleisurheilun

MM-kilpailuissa elokuussa 2023, kun hän juoksi 800 metrin ennätöksensä 1.59,81. Näin hän alitti toistamiseen naisten haamurajana pidetyn kahden minuutin rajapyykin. Vielä kiehtovamaksi saavutuksen tekee se, että entinen aitajuoksija on harjoitellut kahta ratakierrasta varten vasta pari vuotta. Urheilemisen ohella farmaseutiksi valmistunut Määttä työskentelee apteekissa, joten elämässä on muutakin kuin huippu-urheilua.

Petteri Orpo

Viimeistään kevään 2023 eduskuntavaalien voittaminen ja nousu pääministeriksi osoitti, että Petteri Orpo (s. 1969) on politiikan selviytyjä. Ko-

koomuksen puheenjohtajaksi 2016 valittu Orpo on käynyt läpi monta vaikeaa vaihetta, joissa jopa omien piiristä hänen kykynsä on kyseenalaistettu. Orpo on joutunut sietämään pitkään kullisseissa käytyä seuraajapeliä ja kuuntelemaan vähättelyä. Siksi pääministeriys on hänelle uran tähtihetki, jonka hän haluaa hoitaa tehtävän arvon mukaisesti. Helppoa se ei ole, kun hallituskumppanina ovat monien vierastamat ja osin arvaamattomat pe-

russomalaiset ja hallitusohjelma nojaa reippaaseen leikkauslinjaan. Orpon selviytyjän kyvyt joutuvat koville, etenkin jos Suomi juuttuu pitkään taloustaantumaaan.

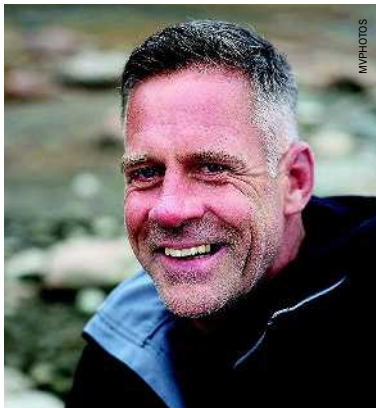
Wille Rydman

Wille Rydman (s. 1986) on osoittanut todeksi luonnehdinnan poliitikasta mahdollisuuksien taiteena. Kesällä 2022 Rydman vaikutti poliittiselta ruumiilta, kun syytökset seksuaalisesta ahdistelusta olivat johtaneet hänen uskottavuutensa romahtamiseen ja erkaantumiseen kokoomuksesta. Loikkareita äänestäjät ovat harvoin suvainneet, mutta Rydman selviytyi eduskuntaan perussuomalaisten listalta. Kaiken lisäksi hän päätyi vielä mutkien kautta elinkeinoministeriksi, vaikka valintaa seurasivat paljastukset Rydmanin vuosien takaisista rasis-tisista tekstiviesteistä. Kohusta kokuun näyttää kulkevan Rydmanin tie, mutta tähän saakka ne ovat taanneet hänelle tukevan kannatuspohjan.

Jari Saario

Pitkät kestävyysuoritukset ovat yltyneet viime vuosina aivan uudelle tasolle. Maita, mantereita ja valtameriä ylitetään jalan ja erilaisin liikkumisvälinein. Palomies Jari Saario (s. 1972) päätti ällistyttää kaikki huimapäisyydellään. Saario souti ensin kevääl-

lä 2023 Atlantin yli edeten Kanarian saarilta Karibialle. Mutta tämä ei vielä riittänyt, vaan kesäkuussa 2023 hän lähti soutamaan pohjoista reittiä Kanadasta Suomeen. Edestakaisin sou-tu yli Atlantin on lajissaan ennennä-kemätön – ja riskialtis. Uhkaavat tilan-teet seurasivatkin toistaan, kuten tie-dotusvälineet raportoivat Saarion reis-susta. Samalla Saario todisti suomalaisille, että vielä viisikymppisenä voi yltää hämmästyttäviin fyysisiin suorituksiin, vaikka vielä pari vuosikymmentä sitten palomiehet jäivät eläkkeelle 55-vuotiaina.

Sofia Virta

”Eteenpäin”, julistivat vihreät pitkään, kun heiltä kysyttiin sijoittumista oikeisto-vasemmistolinjalla. Kunnes

murskaavan vaalitappion kärsineiden vihreiden puheenjohtajaksi valittiin kansanedustaja Sofia Virta (s. 1990). ”Vihreät on Suomen johtava markkinaliberaali puolue”, Virta paalutti ke-sällä 2023. Linjauksellaan Virta yrit-tää karistaa syvään iskostonutta käsi-tystä puolueesta punavihreän blokin kiinteänä osana. Kovin helposti uusi asemointi tuskin sujuu johtuen vih-reiden taustasta ja monimuotoisesta kannattajakunnasta. Osaa vihreistä ar-veluttaa, mihin Virta vie vihreitä, jot-ka selvästi kärsivät keski-ikänsä kriisistä puolueen lähestyessä 40 vuoden raja-pyykkiä.

JARKKO VESIKANSA

Kirjoittaja on Otavan tietokirjojen kustannuspäällikkö.

Vuoden sitaatteja

”Pitkään kestävät raskaat ja ahdistavat maailman tapahtumat, varsinkin näin kerrostuneina ja kumuloituneina, voivat olla psyykkiselle sietokyvylle kuormittavia kokemuksia.”

Suomen Punaisen Ristin psykologien valmiusryhmän johtaja Atte Varis, punainenristi.fi.

”Sote-kustannuksia yritetään hillitä 1,4 miljardilla eurolla vuoteen 2027 mennessä ja yhteensä 3 miljardilla eurolla vuoteen 2031 mennessä.”

Mitä pitempään kansalainen joutuu odottamaan hoitojonossa sitä vakavammaksi muuttuvat vaivat. Toimittajat Kristiina Tolkki, Antti Piike ja Idalotta Nousiainen Ylen koosteessa Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmasta sen julkistamisen jälkeen 16.6.2023.

”Mitä nopeammin tietoa tuotetaan moninaisilla alustoilla, sitä enemmän sen luokittelu, ymmärtäminen ja hallitseminen vievät aikaa.”

Tutkijatohtori Mona Mannevuon kolumnissaan nuorten keskittymiskyvyn katoamisesta. Hänen mukaansa kaikkialla on yhä vähemmän aikaa oppia tai tehdä mitään

kunnolla ja sama tilanne koskee myös aikuisia. Yle 9.3.2023.

”Käynnissä on laajempi yhteiskunnallinen muutos, jossa yhä useammat ja eri taustoista tulevat ihmiset alkavat pohtia ruokavaliotaan esimerkiksi eettisyyden tai terveyden näkökulmasta.”

Helsingin yliopiston ruokakulttuurin professori Johanna Mäkelä 30.8.2023 *Helsingin Sanomissa*. Mäkelän mukaan monet ovat jo ymmärtäneet, että ruokavalinnoilla voi osaltaan vaikuttaa isoihin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen.

”Maalittajan tunnistaa usein siitä, että hän ei osoita asiavirheitä vaan väittää toimittajien valehtelevan, levittävän huhuja tai tekevän juttujaan oletettujen poliittisten mielipiteidensä ohjaamana.”

Suomessa normalisoituneen verkovihihan tyyli on Tampereen yliopiston journalistiikan työelämäprofessori Johanna Vehkoon mukaan suoraan trumpilais-orbánilaisesta pelikirjasta, eikä sillä pitäisi olla sijaa suomalaisessa julkisessa keskustelussa. *Suomen Kuvalehti* 14.7.2023.

VUODEN HELMI

”Kriisit ovat jopa voineet tehdä ihmisistä huomaavaisempia.”

The World Happiness Report 2023:n mukaan Suomi oli maailman onnellisin maa, kuudetta kertaa. Kanadalaisen sosiaalipsykologin Lara Akininin mukaan jokapäiväiset pyyteettömät hyvät teot, kuten tunteettomien auttaminen ja hyväntekeväisyys, ovat yleistyneet ja ovat nyt pandemiaa edeltäneen tason yläpuolella.

”Vihapuheen päämääränä on yhteiskunnallisen keskustelun ohjaaminen, luottamuksen murentaminen ja lopulta demokratian rapauttaminen.”

Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuksen yliopistonlehtori Tuija Saresma, tieteentekijat.fi.

”Erittäin kiistanalaisten perussuomalaisten hahmojen nimittäminen talousministerin ja eduskunnan puhemiehen avaintehtäviin on pyöristyttävää.”

Ranskalainen *Le Monde* uutisoi Suomen uudesta hallituksesta 22.6.2023.

Vuoden lukuja Suomesta ja maailmalta

1,3 MILJARDIA EUROA

Suomi päätti elokuussa 2023 lähettää Ukrainalle lisää puolustustarvikeapua. Puolustusministeriön mukaan kyseessä oli 18. puolustustarvikeapulähetys Suomelta Ukrainalle. Lähetyksen hinta oli Suomelle noin 94 miljoonaa euroa. Kaikkien Suomen Ukrainalle toimittamien puolustustarvikepakettien korvattava arvo oli tuolloin noin 1,3 miljardia euroa.

8 MILJARDIA IHMISTÄ

YK:n väestötutkimuksen mukaan marraskuussa 2022 maapallolle syntyi kahdeksamiljardisi ihminen. Seuraava miljardi saavutetaan arvioiden mukaan 15 vuoden päästä, jolloin maapallolla olisi yhdeksän miljardia ihmistä. Suurin väestönkasvu keskittyy voimakkaasti muutamaiin maihin.

45 MILJARDIA EUROA

Mielenterveyden ongelmien hinta Suomelle on noin 45 miljardia euroa tulevalle eduskuntakaudella, arvioi MIELI Suomen Mielenterveys ry.

15 PROSENTTIA LAPSISTA

HUS:n mukaan lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöt ovat yleisiä: noin 15 % lapsista ja 20–30 % nuorista kärsii mielenterveyden häiriöistä.

17 HYVINVOINTIALUETTA

THL:n keräämien tietojen mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijäkohtainen enimmäisasiakasmäärä ylittyi 17 hyvinvointialueella huhtikuussa 2023.

23 457 KILOA MUSTIKKAA

Suomesta vietiin Ruokaviraston mukaan vuonna 2022 myyntiin ulkomaille tuoretta mustikkaa 23 457 kg. Samana vuonna maahan tuotiin ulkomailta yhteensä 1 484 202 kg tuoretta mustikkaa. Tuoretta puolukkaa puolestaan vietiin 214 695 kg ja tuotiin 29 156 kg.

77,4 KILOA LIHAA

Luonnonvarakeskuksen mukaan Suomessa syötiin vuonna 2022 kaikkiaan noin 77,4 kg lihaa vuodessa henkilöä kohden. Vuonna 1950 määrä oli n. 29 kg vuodessa henkilöä

kohden. Vuonna 1975 vastaava luku oli n. 61,8 kg ja 1985 määrä oli kasvanut noin 64,8 kiloon.

350 GRAMMAA PUNAISTA LIHAA

Vuoden 2023 pohjoismaisten ravitsemussuosittelusten mukaan punaista lihaa ei tulisi käyttää enempää kuin 350 g viikossa henkilöä kohden. Jalostetun punaisen lihan käytön tulisi olla mahdollisimman vähäistä. Lisäksi ympäristösyistä punaista lihaa tulisi käyttää huomattavasti vähemmän kuin 350 g viikossa.

ULLA BÖHLING
Kirjoittaja on MMM:n
päätoimittaja.

Vuoden sanoja

Luetteloon on koottu sanoja, jotka kuluneen vuoden aikana ovat tulleet käyttöön tai olleet runsaasti esillä tiedotusvälineissä.

aivopesuri muistisairauksien hoitoon käytettävä ultraääni-laite
banaanisukat kantapäättömät villasukat, jotka kaartuvat banaanimaisesti
Barbenheimer yhteisnimitys samaan aikaan ensi-illassa olleille, suuren suosion saavuttaneille *Barbie*- ja *Oppenheimer*-elokuville
braffle (engl. *brioche* + *waffle*) vohveliraudalla briossitaikinas-ta tehty leivonnainen
droonivene kauko-ohjattava, miehittämätön vene
fun dining (engl.) hienostuneen *fine diningin* vastapainoksi syntynyt ravintolakulttuuri, jossa panostetaan ruoan laadun lisäksi mm. viihtyvyyteen
herkkuvero (leik.) THL:n ja Kelan ehdottama vero, joka koskisi terveydelle vahingollisia elintarvikkeita
hikiranneke kehitteillä oleva älykellomainen laite, joka välittää tietoa elimistön toiminnois-

ta hien koostumuksen perusteella
hiljaiset loparit (engl. *quiet quitting*) tietoinen alisuoriutuminen työelämässä oman hyvinvoinnin vuoksi
hybridipunkki kahden ihmisiin tarttuvan punkin, puutiaisen ja taigapunkin, risteymä
ilmastointitakki Japanissa kehitetty viilentävä takki, jossa puhaltimet työntävät ilmaa takin ja selän väliin
jääsauna ulkosauna, jonka seinät on rakennettu jää-lohkareista
kaasottaa toimia morsiamen kaasona
kaksoisviestintä viestintä, jossa on joko tahatonta monitulkintaisuutta tai tarkoituk-sellisia piilomerkityksiä; joita-kin uusia ministereitä syytettiin kaksoisviestinnästä Petteri Orpon hallituksen alkutaipa-leella (Kotuksen kuukauden sana heinäkuussa 2023)
kantametro Helsingin metron

jääsauna

1980–90-luvuilla valmistunut osa (erotuksena uudemmassa Länsimetrosta)
kauhumyrsky poikkeuksellisen voimakas rajuilma, jollaista ennustettiin Suomeen Sylvian päiväksi 8.8.2023
kohtuutalous talousmalli, jossa tavoitellaan ekologisesti kestä-vää yhteiskuntaa ja kohtuullis-ta elintasoa kaikille (nykyisen ylikulutuksen ja eriarvoisuuden sijaan)
korkeapatogeeninen vakavaa tautia aiheuttava; esim. kesällä

2023 levinnyt korkea-patogeeninen lintuinfluenssa aiheutti korkeaa kuolleisuutta linnuille ja tarttui myös turkiseläimiin

koronakrapula (kuv.) yritysten heikentynyt talous pandemia- vuosien seurauksena

koulushopata valita maineikkaampi tai tasokkaampi koulu lähikoulun sijaan

Kraken (erisn.) koronaviruksen omikronmuunnoksen alavariantti, joka levisi Suomessa etenkin kevättalvella 2023; nimi on lainattu norjalaistaru- jen merihirviöltä

kruunajaispiirakka (engl. *coronation quiche*) pinaattia, papuja ja rakuunaa sisältävä piiras, jonka kuningas Charles III valitsi kruunajaistensa viralliseksi ruokalajiksi

kuukautisloma palkallinen sairausloma kovien kuukautis- kipujen vuoksi; otettiin käyt- töön Espanjassa ensimmäisenä Euroopan maana

känkkäröidä (< *känkkäränkkä*) kiukutella, oikutella

käärijänvihreä Euroviisu- edustaja Käärijän esiintymis- boleron värinen kirkkaan- tai neonvihreä (Kotuksen kuukau- den sana toukokuussa 2023)

leijukainen säähavaintopalloa muistuttava ilma-alus, vakoilu- pallo, jolla tehdään tiedustelua toisen valtion alueella

linnunpesämalli perheen asumismuoto, jossa lapsilla on vain yksi koti ja vanhemmat asuvat vuorotellen heidän luonaan

mielenterveysambulanssi ambulanssi, jonka avulla hoi- detaan psykiatrisen ensihoi- don tehtäviä; pilotoitiin Pirkan- maalla syksystä 2022 kevää- seen 2023

musiikillinen broileri (kuv.) nuoresta asti muusikkona toi- minut henkilö, joka ei ole kos- kaan tehnyt muun alan töitä

muva (lyh.) mustavalkoinen, esim. myynti-ilmoituksessa

naposte suolainen napostelta- va, pikkupurtava

nepovauva (< *nepotismi*, engl. *nepo baby*) kuuluisan henkilön lapsi, joka menestyy vanhempansa maineen ansiosta

näkkäriasento puhelimen pitäminen vaakatasossa suun edessä esim. ääniviestiä puhuessa

ovimato = viimamakkara

palapelaaja palapelien har- rastaja

porisuhde (leik.) kiintymys- suhde Poriin

puhdas siirtymä yhteiskun- nan kehittäminen ekologisesti kestäväksi mm. hiilineutraa- lin energiantuotannon keinoin; uudessa hallitusohjelmassa ni- metty tavoite tunnettiin aiem- min *vihreänä siirtymänä*

puumanmetsästäjä (kuv.) mies, joka etsii huomattavas- ti vanhempaa naista kumppa- nikseen

pölymieikka levymäinen, taivu- teltava siivousväline, jolla saa pyyhittyä pölyt mm. patterien takaa

pölyttäjäpalvelu mehiläis- pesien vuokraaminen viljelmille hyötykasvien pölyttämistä varten

näkkäriasento

raskausnenä raskaushormonien vuoksi turvoksissa oleva nenä
rotipolitiikka ”kuri-” tai ”järkipolitiikka”, nimitys varsinkin perussuomalaisen ajamalle politiikalle, jossa tavoitellaan mm. ankarampaa kuria kouluihin, kovempia rangaistuksia rikollisille ja tiukempia rajoja maahanmuuttoon
ruoka-ase ruoan tuotannon tai viennin rajoittaminen sodankäynnin keinona
ruskosuula keskikokoinen merilintu, joka bongattiin

ovimato

uutena lajina Suomessa elokuussa 2023
sateenkaariboa boakäärmeisiin kuuluva kuristajakäärme, jollainen karkasi Korkeasaaresta heinäkuussa 2023
sharenting (engl. *share + parenting*) vanhemman tapa jakaa sosiaalisessa mediassa runsaasti kuvia, videoita ym. tietoa lapsistaan ja perhearjestaan
sit-poli (lyh.) sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikka, transpoliklinikka
suurkatastrofi tuhoisa suuronnettomuus, esim. kuolonuhreja vaativat maastopalot
sähkövähennys sähkön korkeiden hintojen vuoksi kotitalouksille myönnettävä väliaikainen verovähennys
tilatietokone huipputeologiset virtuaalilasit, jotka Apple lanseerasi kesällä 2023
toimistokävely Työterveyslaitoksen suosittama lyhyt kävely istumatyön tauottamiseksi
tukdam (tiibet.) ilmiö, jossa kuolinhetkellä meditoineen ruumis ei kangistu tai ala hajota normaaliin tapaan
tuoppikondomi venyvä suoja-kansi, joka estää tyrmäystippojen lisäämisen juomalasiin

(Kotuksen kuukauden sana maaliskuussa 2023)
upporikastaa tehdä upporikkaaksi
valealennus alennus, joka vaikuttaa todellista suuremmalta, koska tuotteen hintaa on nostettu juuri ennen alennuskampanjaa
velkavaalit nimitys kevään eduskuntavaaleille, joiden pääteemana oli valtion velkaantumisen
viimamakkara, ovimato pitkulainen tyyny, jolla estetään vetoa esim. ovenraosta (Kotuksen kuukauden sana tammikuussa 2023)
X (erisn.) sosiaalisen median palvelu, joka tunnettiin aiemmin Twitterinä
zombaaminen (< *zombi*) netti-deittikulttuurissa ”kuolleista herääminen”, aktivoituminen pitkän yhteydenpitotauon jälkeen
zoomerit (leik.) tietotekniikan nousukaudella (noin vuosina 1995–2010) syntyneet ns. Z-sukupolven edustajat; vrt. suurten ikäluokkien *boomerit*

ILONA PAAJANEN
 Kirjoittaja on Kielitoimiston sanakirjan toimittaja, Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) erityisasiantuntija.

KUVAT: VÄINÖ HEINONEN

UUTISKATSAUS 2022–2023 ▶

Vuoden kuva

Auto tulvavedessä Kaliforniassa Yhdysvalloissa 11.3.2023. Alkuvuonna 2023 monet voimakkaat sateet aiheuttivat alueella maanvyörymiä, tulvia ja laajoja sähkökatkoja. Useita ihmisiä kuoli sortumiin ja veden alle jääneisiin autoihin. Ilmastonmuutos kiihdytti myrskyjä voimakkaammiksi ja tuhoisammiksi ympäri maapalloa. Ennätysateet aiheuttivat katastrofeja myös ainakin Libyassa, Hongkongissa, Kreikassa, Bulgariassa ja Turkissa.